

Eindverslag Opgraving Gent, Prinsenhofplein 6 / Zilverhof 46

Titel

Eindverslag opgraving Gent, Prinsenhofplein 6 / Zilverhof 46

Auteur

Robrecht Vanoverbeke

Erkende archeoloog

BAAC Vlaanderen bvba (Erkenningsnummer: 2015/00020)

BAAC-Projectnummer

2019-0962

Plaats en datum

Gent, 2 maart 2020

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 1352

ISSN 2033-6896

Wettelijk depot

De Zwarte Doos, Gent

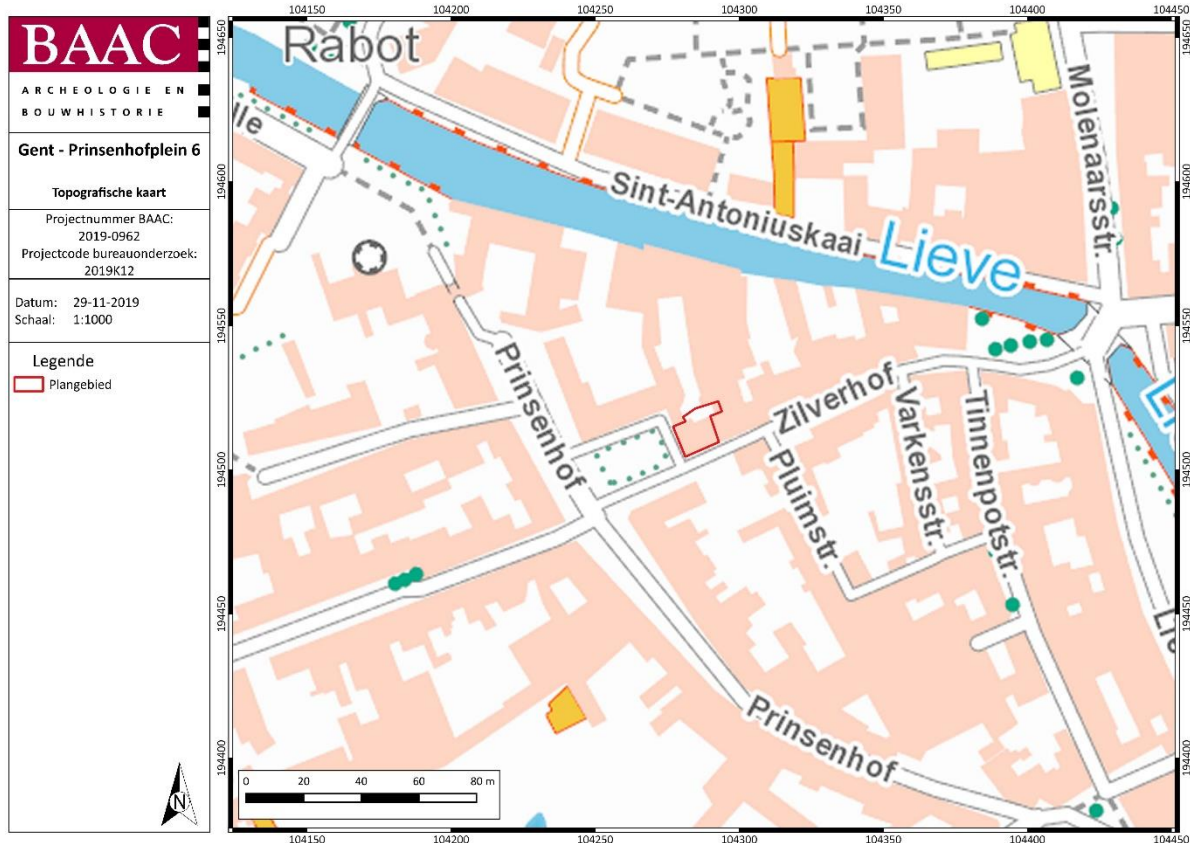
Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte.....	1
1.1	Administratieve gegevens.....	1
1.2	Archeologische voorkennis - vooronderzoeken.....	2
1.3	Onderzoeksopdracht.....	3
1.3.1	Onderzoeksdoelstelling	3
1.3.2	Onderzoeksvragen	5
1.3.3	Vooropgestelde onderzoeksstrategie (uit de Nota ID12718)	5
1.3.4	Fasering van het uitgevoerde onderzoek.....	6
1.3.5	Overzicht aangelegde werkputten	6
1.3.6	Afwijkingen opgravingsmethode en -strategie	7
2	Sporen en structuren.....	8
2.1	Beschrijving archeologische site	8
2.1.1	Kamer A - werkput 1.....	8
2.1.2	Kamer B - werkput 2.....	12
2.1.3	Kamer C - werkput 3.....	14
2.1.4	Kamer D - werkput 4.....	16
2.1.5	Kamer E - werkput 5.....	17
2.2	Synthese sporen en structuren.....	20
2.3	Beantwoorden onderzoeksvragen.	22
3	Vondstmateriaal.....	23
4	Maatregelen behoud <i>in situ</i>	24
5	Samenvatting.....	24
6	Lijsten en bijlagen.....	25
6.1	Figurenlijst.....	25
6.2	Plannenlijst.....	25
6.3	Bijlagen	25
7	Bibliografie	26

1 Beschrijvend gedeelte

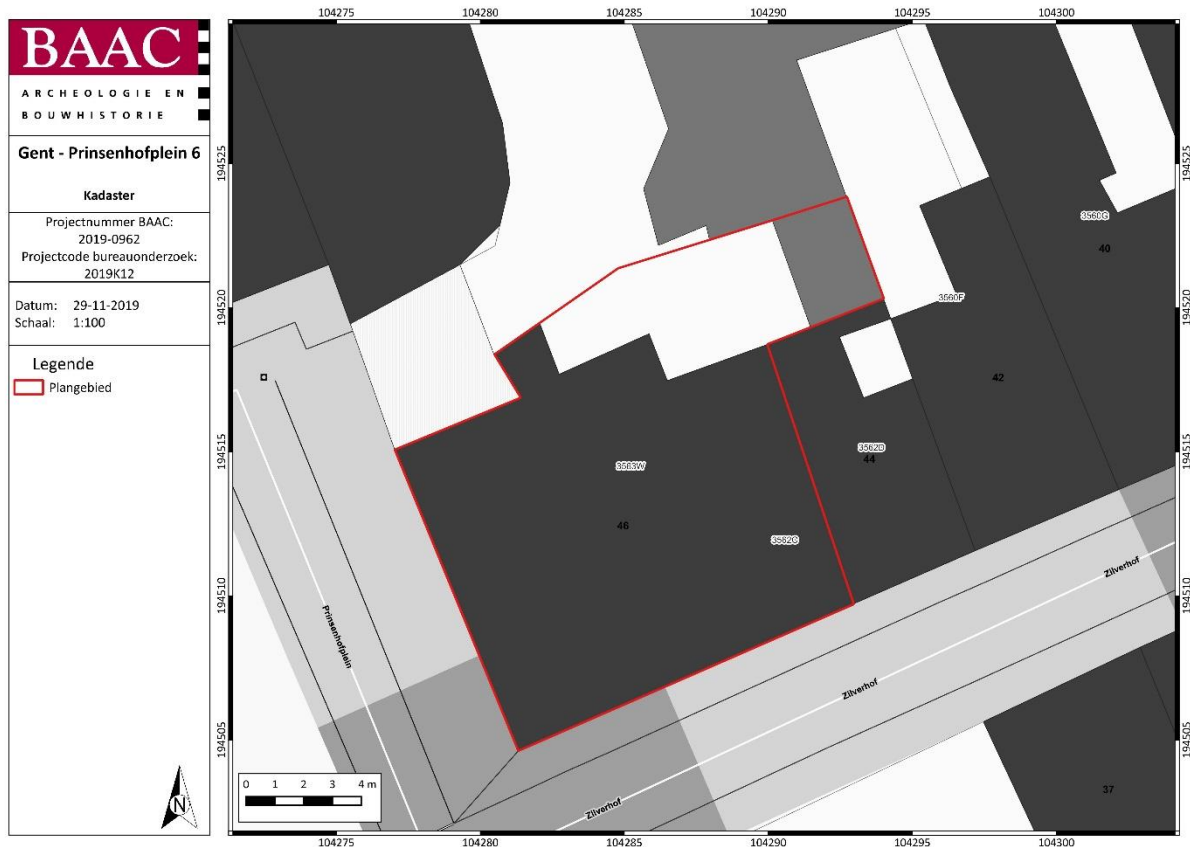
1.1 Administratieve gegevens

Naam site		Gent, Prinsenhofplein 6 / Zilverhof 46
Ligging		Prinsenhofplein 6 / Zilverhof 46 , Gent, Oost-Vlaanderen
Kadaster		Gent, afdeling 15, sectie F, perceelnummers: 3562C & 3563W
Projectnummer BAAC Vlaanderen		2019-0962
ID adviserende Nota		ID12718
Opgraving	Projectcode	2019K12
	Erkende archeoloog	Robrecht Vanoverbeke (Erkeningsnummer: 2015/00022)
	Betrokken actoren	Robrecht Vanoverbeke (veldwerkleider BAAC bvba) Louise Criel (Landmetersbureau MeetHet)
	Betrokken derden	Werfbezoek Inge Zeebroek (Agentschap OE) op 5/11/2019
	Uitvoertermijn	5 t/m 8 november 2019

Plan 1: Plangebied op topografische kaart¹ (digitaal; 1:10.000; 29/11/2019)

¹ AGIV 2019b

Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB)² (digitaal; 1:250; 29/11/2019).

1.2 Archeologische voorkennis - vooronderzoeken

De aanleiding voor de uitgevoerde opgraving lag in de plannen van de initiatiefnemer om een renovatie en uitbreiding uit te voeren van een woning gesitueerd ter hoogte de onderzoekslocatie. Naar aanleiding van de geplande omgevingsvergunningsaanvraag met betrekking tot stedenbouwkundige handelingen waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer besloeg en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedroeg werd een archeologienota opgemaakt door Bart Bot Archeologie (Gent Prinsenhofplein 6 / Zilverhof 44, Archeologienota³). Uit de archeologienota: *“De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt 183m². Het plangebied bevindt zich in de historische stadskern van de Gent en binnen de beschermde archeologische site van het Prinsenhof. De ligging binnen een beschermde archeologische site impliceert reeds dat er een daadwerkelijk potentieel op kenniswinst is. Elke ingreep binnen een archeologisch beschermde site dient om die reden opgevolgd te worden. Ter hoogte van het plangebied bevond zich ‘la maison du jardinier’ uit de 16de – 17de eeuw. Op archeologisch vlak kunnen binnen het plangebied sporen verwacht worden van bewoning vanaf de volle middeleeuwen. Concreet zou het gaan om resten van muren en funderingen, vloerniveaus en werkniveaus, (afval)kuilen, e.d.m.”*

De geplande ingrepen binnen het pand betroffen in eerste instantie de volledige verdieping van vloeropbouw op het gelijkvloers in functie van een nieuwe vloerplaat en een nieuw rioleringsstelsel. Het rioleringsstelsel zou aansluiting hebben op nieuwe regenwaterputten en een septische put op de verharde koer. Op het gelijkvloers zou ter hoogte van de koer in de noordwestelijke hoek een kleine

² AGIV 2019a

³ BOT 2019, ID10656

uitbreiding worden gebouwd (3m²). De huidige kelderruimte zou in gebruik genomen worden als fietsberging. De atelierruimte in de noordoostelijke hoek van het plangebied zou ook herbouwd worden (9m²). Voor de uitgraving van het vloerniveau diende rekening gehouden te worden met een impact van -30cm ten opzichte van het vloerniveau. De nieuwe riolering zou tot op een diepte van -60cm komen te liggen. De diverse putten op de koer zouden worden uitgegraven tot op een diepte van -2m. De nieuwe funderingen zouden aangelegd worden tot op een vorstvrije diepte (minimaal -80cm).

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek en de impactbepaling van de toekomstige ingrepen werd een advies geformuleerd om verspreid over het volledige bedreigde plangebied zes proefputten aan te leggen, dit op enkele strategische plekken. In totaal zou zo 12m² of 6,5% van het bedreigde plangebied onderzocht worden. Dit is voldoende om een correcte uitspraak te doen omtrent de verder te nemen maatregelen.

In navolging van het programma van maatregelen dat in de archeologienota werd beschreven werd het geadviseerde proefputtenonderzoek in augustus 2019 uitgevoerd door RAAP België. Deze werkzaamheden werden gerapporteerd in een nota (Prinsenhof 6 / Zilverhof 44a te Gent. Nota – Archeologisch Vooronderzoek⁴) Uit de resultaten van het proefputtenonderzoek bleken inderdaad muurresten en oude vloerniveaus aanwezig. Deze werden vastgesteld in een proefput binnen de woning en konden gelinkt worden aan het zogenaamde huis van de hovenier. De aangetroffen archeologische resten waren goed bewaard en leveren informatie op over de inrichting en de bewoners van de woning. Een tweede werkput werd aangelegd op de binnenkoer achter de woning. De aangetroffen sporen en structuren konden gelinkt worden aan het oude achtererf van het huis. Het ging voornamelijk om puin- en ophogingspakketten die vermoedelijk teruggaan tot de 15de eeuw.

Besluitend kon gesteld worden dat het bodemarchief binnen het plangebied waardevolle informatie bevatte omtrent de bewoning van het 'huis van de hovenier' en zeker ook met betrekking tot de ontwikkeling van het landschap tot bewoning. Omwille van de archeologische waarde van deze sporen werd in overleg tussen de diensten Stedenbouw en Stadsarcheologie van Gent de mogelijkheid geboden een vernieuwd plan aan te reiken waarin de bodemingrepen werden beperkt. Dit met het oog op maximaal behoud van het bodemarchief. De ingreep omvatte nu het beperkt verdiepen van de vloer. Ter hoogte van deze bodemingreep diende een archeologische opgraving te gebeuren.

1.3 Onderzoeksopdracht

1.3.1 Onderzoeksdoelstelling

In het Programma van Maatregelen van de Nota ID12718 werden de doelstellingen, methodiek en opgravingsstrategie beschreven: De oorspronkelijk geplande bodemingrepen zouden de aanwezige archeologische resten op verscheidene locaties binnen en achter de woning onherroepelijk vernielen tot op verschillende verstoringsdieptes. Met het oog op de maximale bewaring van het bodemarchief binnen deze beschermde archeologische site werd tijdens een overleg tussen de Diensten Stadsarcheologie en Stedenbouw van Gent overeengekomen dat een nieuw voorstel kon worden ingediend door de opdrachtgever. Bij deze nieuwe plannen werd de bodemingreep sterk beperkt. De door de diensten goedgekeurde wijzigingen worden hieronder beschreven:

- De volledige gelijkvloers binnen de woning kreeg nog steeds een nieuwe vloerplaat. Rekening houdend met een ophoging van het vloerniveau zou ongeveer 16 cm worden uitgegraven.

⁴ CLAUS 2019, ID12718

- In de kelder zouden uiteindelijk geen uitgravingen gebeuren. Er zou een nieuwe vloer worden gelegd op de bestaande.
- Het huidige rioleringsstelsel zou hergebruikt en aangepast worden. Op deze manier dienden geen nieuwe leidingtracés uitgegraven te worden.
- Er zouden geen nieuwe funderingssleuven uitgegraven worden voor nieuwe steunmuren.
- De huidige toegang tot de kelder zou behouden blijven.

De uitgraafdiepte voor de nieuwe vloerplaat bevond zich net boven het niveau waarop oude vloeren tijdens het vooronderzoek werden aangetroffen. De te verwachten oude vloerniveaus zijn vermoedelijk niet overal op gelijke diepte bewaard. Op diverse plaatsen binnen het gelijkvloers zijn er in het verleden reeds vergravingen gebeurd. Bij een vorige renovatie werd namelijk het rioleringsstelsel vernieuwd. Bovendien konden eventueel aanwezige structuren zoals aanzetten van binnenmuren, haardplaatsen, veegputten en dergelijk worden aangesneden en eventueel verstoord worden. De diepte waarop deze bewaard waren, was immers niet exact gekend.

In het huis diende daar waar de vloer wordt verdiept een opgraving plaatsvinden. Dit omwille van de feiten dat:

- Op basis van de proefput in de woning geen uitspraak kon worden verricht over de aan- of afwezigheid en diepte van archeologische resten in de andere ruimtes.
- Ook binnen de bestaande ruimtes de diepte van vloeren of muurrestanten zou kunnen verschillen.
- Er binnen de diepte van 16cm resten van vloeren, scheidingsmuren, haarden, veegputten, afvoergoten,... kunnen aanwezig zijn.
- De graad van verstoring binnen enkele kamers van het huis niet kon worden ingeschat.
- De vastgestelde oude vloerniveaus zouden verdwijnen onder een harde en moderne vloerplaat. Ondanks het feit dat de oude vloeren onder de- 16cm niet zouden worden verwijderd, diende rekening te worden gehouden met eventuele schade tijdens mogelijke uitbraak van het beton. Er zou binnen het huis niet dieper worden opgegraven dan de verstoringsdiepte.

Binnen de bestaande woning diende de volledige zone waar een nieuwe vloerplaat zou komen, te worden onderzocht. Bij het uitgraven dienden alle aanwezige archeologische resten in hun totaliteit worden geregistreerd. De totale oppervlakte van de woning bedroeg ongeveer 130 m². Op de binnenkoer zou uiteindelijk niet dieper worden gegraven dan de huidige verharding en fundering. Aangezien dit geen bodemingreep betreft, moest deze zone niet worden opgegraven. Het achterliggend atelier diende ook niet onderzocht te worden aangezien de huidige betonplaat er zou worden behouden.

De opgraving had als doel het bodemarchief tot op verstoringsdiepte te registreren alvorens het zou worden verstoord. Hierbij diende voornamelijk gelet te worden op de interne bouwevolutie van de woning doorheen de tijd. Daarnaast werden de reeds aanwezige verstoringen binnen de te onderzoeken zone in kaart gebracht.

1.3.2 Onderzoeksvragen

In het programma van maatregelen van de nota ID12718 werden enkele onderzoeksvragen geformuleerd:

- In hoeverre is (zijn) het (de) oude vloerniveau(s) binnen de bewoning bewaard gebleven? Zijn er verschillen per ruimte waarneembaar? Zo ja, welke?
- Wat is de (relatieve of absolute) datering van het (de) oude vloerniveau(s)?
- Wat is de interpretatie van eventueel waargenomen muurresten (interne verdeling, haardwangen, ...)?
- Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van eventueel ander aangetroffen archeologische resten?
- Is er aan de hand van sporen, structuren en/of vondsten een functionele indeling merkbaar binnen de woning? Zo ja, welke?
- Is er een evolutie merkbaar in de functionele indeling van de verschillende ruimtes? Wijken deze functies af van deze aangegeven op het plan van Mercx uit 1649?
- Wat kan uit de aangetroffen vondsten en sporen afgeleid worden met betrekking tot de socio-economische status van de bewoners van het huis van de Hovenier?

Bovenstaande vragen zullen verderop in dit Eindverslag worden beantwoord.

1.3.3 Vooropgestelde onderzoeksstrategie (uit de Nota ID12718)

Bij het uitgraven van de funderingsput voor een nieuwe vloerplaat worden alle aanwezige archeologische resten geregistreerd. Indien relevante archeologische sporen en structuren in het vlak worden waargenomen, worden deze gecoupeerd tot aan de maximaal de verstoringdiepte. Binnen de woning wordt de stratigrafie aan de hand van - in diepte beperkte - profielen bestudeerd ten opzichte van het huidig vloerniveau. Verstoorde zones worden fotografisch geregistreerd en opgemeten zowel in het vlak als in de diepte. Er is kans op meerdere archeologische niveaus. Binnen de woning is de diepte van het eerste archeologisch niveau afhankelijk van de onder de huidige vloer bewaarde structuren zoals muurfunderingen, vloerniveaus, veegputten, haardplaten, afvoergoten... In de ruimtes waar een recente vloerplaat aanwezig is, dient de verstoringdiepte bepaald te worden. Indien deze dieper is dan de geplande bodemingreep, vervalt de opgraving in deze ruimtes.

Algemeen dient de opgraving te gebeuren volgens de Code Goede Praktijk 4.0, en dit voor sites met complexe stratigrafie. Onderstaande bijkomende maatregelen en aandachtspunten dienen in acht genomen te worden:

- De vloerniveaus: Oude vloerniveaus binnen de woning worden volledig blootgelegd en opgeschoond. Er wordt de nodige aandacht besteed aan gebruikte materialen (o.a. tegels, mortel, hergebruik...), fasering en ruimtelijke indeling. In het bijzonder wordt gelet op de aanwezigheid van structuren zoals haardplaten, veegputjes, afvoergoten en dergelijke meer.
- Muurwerk en funderingen: Al het (ondergronds) muurwerk wordt opgeschoond zodat bouwnaden en metselverband zichtbaar zijn. De gebruikte mortelsoort wordt beschreven.

De relatie tussen de muurresten onderling en met de aanwezige vloerniveaus en het opgaand muurwerk wordt bestudeerd. Ook onder het muurwerk dient gecontroleerd te worden op oudere sporen en structuren indien de verstoringsdiepte van de geplande ingreep dieper reikt dan de onderzijde van deze muurresten.

- Grondsporen en lagen: De nodige aandacht wordt besteed aan het onderscheiden van de verschillende grondsporen (bv. kuilen) en lagen, evenals bijhorende vondsten. De sporen dienen vooraleer verder te verdiepen in het vlak geregistreerd te worden. Er wordt afgewogen of ze verder in coupe worden geregistreerd, of in het daaropvolgende vlak. De coupes mogen daarbij niet dieper reiken dan de verstoringsdiepte.

Indien de archeologische resten gelegen zijn op -16 cm diepte of dieper, worden de resten na onderzoek in situ behouden. Archeologische resten die binnen het 16cm dikke af te graven pakket liggen, zullen zorgvuldig worden uitgebroken, zonder schade toe te brengen aan dieperliggende lagen of structuren. Alle resten worden afgedekt met bouwfolie alvorens deze met beton worden overgoten.

1.3.4 Fasering van het uitgevoerde onderzoek

De opgraving werd uitgevoerd op dinsdag 5 en woensdag 6 november 2019. Onder begeleiding van de erkend archeoloog werden de recente vloerniveaus in de verschillende ruimtes manueel verwijderd, waarna de nodige archeologische opmetingen en beschrijvingen konden worden uitgevoerd. Op donderdag 8 november volgde nog een kort werfbezoek waarbij een aantal kleine registraties werden gedaan.

1.3.5 Overzicht aangelegde werkputten

De verschillende kamers binnen het te renoveren pand werden per ruimte opgedeeld en kregen een letter van het alfabet mee (zie Plan 3). In de rapportage van het Eindverslag zullen de verschillende kamers aldus worden besproken:

- Kamer A = werkput 1
- Kamer B = werkput 2
- Kamer C = werkput 3
- Kamer D = werkput 4
- Kamer E (gangen) = werkput 5

Plan 3: Overzichtsplan met aanduiding van de verschillende Kamers binnen het pand (digitaal; 1:1; 29/11/2019).

1.3.6 Afwijkingen opgravingsmethode en -strategie

Er werden geen afwijkingen tgo. de Code van Goede Praktijk inzake opgravingsmethode en strategie vastgesteld. Afwijkingen tgo. het Programma van Maatregelen van de initiërende Nota ID12718 waren er wel. Zo bleek dat in sommige 'kamers' de uitgraving dieper dan de opgegeven 16cm diende te gebeuren. Dit was het geval in Kamer B en Kamer E. In eerste instantie werden de graafwerken tot op het eerste oudere vloerniveaus uitgevoerd. Na volledige registratie van deze niveaus werden deze vloeren waar nodig ook verwijderd en verder uitgegraven tot de nodige diepte, dat echter slechts een vijftal cm dieper bleek te zijn. Er werden hierbij dan ook geen nieuwe sporen of structuren waargenomen.

Een andere afwijking tgo. het Programma van Maatregelen was de aanleg van een nieuw riolerings tracé. Vanaf de te recupereren verzamelput in Kamer C werd doorheen Kamer E (gang) en Kamer A een nieuwe sleuf gegraven. Hiervoor dienden de aanwezige oudere vloerniveaus eveneens te worden verwijderd. Ook hier werden de nodige archeologische registraties als extra uitgevoerd.

2 Sporen en structuren

2.1 Beschrijving archeologische site

Onder toezicht van de erkende archeoloog werden de aanwezige vloeren opgebroken en uitgegraven. Binnen de verschillende ruimtes werden bij de manuele ontgraving van het recente vloerniveau en onderliggende pakketten telkens dieperliggende en oudere vloerniveaus aangetroffen. In Plan 4 wordt het sporenplan meegegeven. Het beeld dat uit het proefputtenonderzoek naar voren kwam, bleek reeds een goede indicatie van de verwachtingen te geven en kon hier en daar worden bijgesteld.

2.1.1 Kamer A - werkput 1

Een eerste zone die werd afgegraven was Kamer A (wp1). In deze kamer bleek dat nog één vloerniveau deels bewaard was gebleven op ca. 20cm onder de aanwezige bevloering (7,15m TAW tov. 7,30m TAW). Deze vloer kreeg spoornummer S1001 en was opgebouwd uit vierkante rode plavuizen met afmetingen 21x21x2.5cm, als vlijlaag werd een kalkmortellaagje opgemerkt. De plavuizen bleken sterk verweerd en op verschillende plaatsen sterk gefragmenteerd. De vloer was niet meer over de ganze ruimte bewaard en in het zuiden grotendeels verwijderd, vermoedelijk door werkzaamheden doorheen de tijd. Daar waar de vloer weg was, bevond zich een heterogene ophogingslaag (S1002) zandig van textuur, met vele inclusies zoals houtskool, mortel baksteenspikkels en hier en daar verbrand materiaal. In dit pakket, dat zich ook onder de vloer S1001 uitstrekte, werd de enige archeologische vondst van deze opgraving gedaan. Het betrof een fragment grijsbakkend aardewerk (V1) dat heel ruim in de late middeleeuwen kan worden gedateerd.

Figuur 1: overzicht binnen Kamer A, links in beeld de muur- en schouwfundering, S1003 en S1004, centraal en rechts vloer S1001. Foto richting noorden.

Plan 4: Opmetingsplan met de aangetroffen sporen en structuren (digitaal; 1:1; 29/11/2019).

Figuur 2: Detail van vloer S1001 in Kamer A.

De scheiding tussen kamer A en B werd gevormd door een fundering van een ooit opgaande scheidingsmuur, S1003. Deze fundering was anderhalfsteens breed (44cm) en opgebouwd uit rode bakstenen van 21x10,5x5cm en samengehouden door een harde kalkmortel. Tegen de oostzijde van deze fundering en in verband gemetst, werd één kant van een haardfundering aangetroffen, S1004. Hier werden ook iets grotere bakstenen gebruikt, nl. 25x11x5,5cm. Deze fundering was doorheen de ophogingslaag, S1002, heen gezet. De corresponderende rechter-schouwfundering werd niet meer in situ aangetroffen en is vermoedelijk verwijderd bij vorige renovatiewerken.

Figuur 3: Fundering S1003 en schouwfundering S1004. Foto richting westen.

Zoals reeds vermeld werd van noord naar zuid, doorheen de gang (Kamer E) en Kamer A, toch een sleuf gegraven voor een nieuwe afwatering. Na het graven ervan kon de bodemopbouw binnen het huis goed in beeld worden gebracht. In een klein bodemprofieltje van ca. 50cm breed 50cm diepte werd de opbouw onder vloer S1001 in kaart gebracht waarbij de belangrijkste bevinding was dat er zich onder de vloer geen oudere vloer- of leefniveaus of andere structuren bevonden. Tot de ontgravingsdiepte kwamen enkel verschillende ophogingslagen aan het licht.

Figuur 4: Profiel onder S1001 in Kamer A. Foto richting oosten.

Profielput 3 -Kamer A	
Diepte	Beschrijving
0 - 2,5cm	rode plavuizen vloer S1001
2,5 – 4cm	kalkmortel, verbrand
4 – 10cm	donkerbruin heterogeen zand en mortel, houtskool, baksteen-spikkels (=S1002)
10 – 20cm	donkergrijs heterogeen zand, met houtskool en assen
20 – 30cm	lichtgrijs-donkergrijs heterogeen zand, brokkig, met houtskool
30 – 35cm	verbrand roodbruin zand, met baksteen- en mortel-spikkels
35 – 45cm	donkergrijs homogeen zand, met houtskool en mortelresten

2.1.2 Kamer B - werkput 2

Na het verwijderen van de recente vloer en onderliggende puinige zandpakketten bleek dat kamer B volledig werd ingenomen door één vloerniveau, S2001. Deze vloer bevond zich op een iets hoger niveau dan de vloer in Kamer A: aan de randen bevond de vloer zich op 7,25m TAW, met een duidelijke verdieping naar het centrum toe dat zich op 7,19m bevond. Ook hier was de vloer opgebouwd uit rode plavuizen, echter van een kleiner formaat, 14x14x2,5cm, ingebed in een vlijlaag van harde kalkmortel. In het vloeroppervlak waren diverse herstellingen zichtbaar, zo was er bijvoorbeeld in de zuidwestelijke hoek van de kamer een zone met grotere plavuizen van 18x18x?cm.

Figuur 5: Overzicht van de vloer, S2001, in Kamer B. Foto richting noordoosten.

Tegen de scheidingsmuur waarvan hoger al sprake, S1003, bevond zich langs deze zijde ook een restant van een haardplaats. In de vloer S2001 was een rechthoekige zone uitgewerkt van 90cm op 54cm, bestaande uit kleine zwarte bakstenen (14,5x6,5x3cm) en grotere rode bakstenen (23x12x?) in een asymmetrisch patroon. Dit haardvloertje, S2.002, lag dus op een gelijk niveau als de vloer rondom. Er werden geen schouwfunderingen aangetroffen zoals aan de andere kant van de muur. Ook niet bij het latere verwijderen van de volledige vloer.

Figuur 6: Detail van de hardvloer S2002.

Ter hoogte van de doorgang van Kamer B naar Kamer E (de gang) bevond zich een grijze natuurstenen dorpel, bestaande uit twee rechthoekige blokken met een breedte van 22cm. Binnen kamer B lijken vloer S2001, hard S2002 en dorpel S2003 allemaal tot eenzelfde bouwfase te behoren.

In het vloeroppervlak werden manueel nog twee kleinere gaten gemaakt, telkens van ca. 30cm op 30cm, dit om de bodemopbouw onder het vloerniveau te documenteren. Uit beide profielen bleek dat onder de vloer, S2001, geen andere leef- of vloerniveaus of structuren zaten binnen de eerste 30 cm. Er werd, net als in het profiel in Kamer A, enkel een opeenvolging van stabilisatie- en ophogingslagen aangetroffen.

Omwille van het feit dat de nodige ontgravingsdiepte nog niet werd bereikt, diende de volledige vloer te worden verwijderd. Het ging hier echter slechts om een verdieping van een vijftal centimeter. Zoals de bodemprofielen hadden aangetoond, werden onder de vloer geen oudere niveaus aangetroffen.

Figuur 7: Profielput 2 binnen Kamer B.

Profielput 1 - Kamer B	
Diepte	Beschrijving
0 - 2,5cm	rode plavuizen vloer S2001
2,5 – 4cm	kalkmortel
4 – 11cm	geelbruin zand, homogeen
11 – 20cm	puinig zand en mortel, houtskool, baksteen-spikkels; tot onderkant profiel (=S1002?)
Profielput 2 - Kamer B	
Diepte	Beschrijving
0 - 2,5cm	rode plavuizen vloer S2001
2,5 – 4cm	kalkmortel
4 – 12cm	geelbruin zand, homogeen
12 – 20cm	donkerbruin heterogeen zand en mortel, houtskool, baksteen-spikkels (=S1002?)
20 - 26cm	mortel- en puinlaag

2.1.3 Kamer C - werkput 3

Binnen Kamer C was geweten dat er zich een aantal bodemverstoringen bevonden. In een recent verleden was de vloer hier namelijk al eens vernieuwd waarbij o.a. buizen voor riolering werden gelegd. Ook bevond zich binnen deze ruimte een septische put die binnen de renovatieplannen werd gerecupereerd.

Figuur 8: Overzicht in Kamer C met in de linkerbovenhoek vloer S3001 en fundering S3002. Foto richting westen.

Na het verwijderen van de betonvloer werden de onderliggende losse puin- en zandpakketten deels verwijderd tot op de beoogde ontgravingsdiepte. Hierbij kwam enkel in de zuidwestelijke hoek van de kamer een ouder vloerniveau tevoorschijn. Het vloerrestant, S3001, vertoonde dezelfde kenmerken als vloer S2001. Ook hier oogde de vloer rommelig en waren enkele herstellingswerken zichtbaar waarbij gebruik werd gemaakt van plavuizen van groter formaat (zijdes van 16cm) of rode bakstenen (18x8,5x?cm).

De vloer S3001 bevond zich op een hoogte van 7,17m tot 7,22m TAW en was aan de noordelijke kant vergraven door een recente rioleringssleuf. Aan oostelijke zijde liep de vloer tot tegen een éénsteense fundering, S3002. Deze was 20cm breed en opgebouwd uit rode halve bakstenen, vermoedelijk recuperatiemateriaal, en harde kalkmortel. Op ca. 160cm uit de zuidelijke nog opstaande muur bevond zich in deze fundering een opening in de fundering belegd met rode plavuizen, naar alle waarschijnlijkheid een deurdoorgang naar een naastgelegen vertrek.

Figuur 9: Vloer S3001 en fundering S3002 in Kamer C. Rechtsonder in de fundering is de doorgang zichtbaar). Foto richting westen.

In de andere zones binnen deze kamer bleven de nodige uitgravingen binnen het aanwezige puinpakket. Dieperliggende sporen en structuren bleven m.a.w. onaangetast. Zo werd in de noordoostelijke hoek op een dieper niveau (ca. 10cm dieper) wel eenzelfde vloer als S3001 opgemerkt (rode plavuizen met zijdes van 14cm).

2.1.4 Kamer D - werkput 4

Bij de afgraving in Kamer D werden twee vloerniveaus aangetroffen. Een hoogste niveau bevond zich op 7,30m TAW een dieper niveau op 7,12m. Het hoogste vloerniveau, S4002, vertoonde dezelfde eigenschappen en kenmerken als de vloeren in kamer B en C, S2001 en 3001: dezelfde materialen met dezelfde afmetingen. Onder deze vloer en op de oudere vloer bevond zich een puinig zandpakket. Het dieper gelegen vloerniveau, S4001, was opgebouwd uit dezelfde plavuizen als S1001 van Kamer A. Er werd ook opgemerkt dat dit onderste vloerniveau eigenlijk één geheel vormde met de vloer in kamer A en deze ruimtes dus ooit één kamer vormden. Op heden werden deze ruimtes gescheiden door een muur in grijze sintelstenen die was gefundeerd op de betreffende vloer.

Figuur 10: overzicht van het oudste vloerniveau in Kamer D, S4001. Foto richting zuiden.

2.1.5 Kamer E - werkput 5

De laatste zone, Kamer E, betrof de gangen die de verschillende kamers met elkaar verbonden. In analogie met Kamer D werden ook hier nog twee vloerniveaus aangetroffen. Aangezien de vloeren dezelfde beschrijvingen en interpretatie kenden als in de omliggende kamers, kregen deze hier geen nieuw spoornummer. De stratigrafische jongste vloer was gelijk te stellen aan S2001, 3001 of 4002. Een vijftal cm lager bevond zich de stratigrafische oudere vloer, met de kenmerken van S1001 of 4001.

Later werden beide vloerniveaus nog verwijderd voor de aanleg van een nieuwe afwatering waarvan hoger reeds sprake. Er werden geen nieuwe sporen of structuren opgemerkt bij deze uitgravingen.

Figuur 11: De twee opeenliggende vloerniveaus in Kamer E.

Plan 5: Opgemeten hoogtes in TAW (digitaal; 1:1; 29/11/2019).

2.2 Synthese sporen en structuren

Naar aanleiding van het uitgevoerde onderzoek kon worden vastgesteld dat binnen het te renoveren pand minstens twee oudere vloerniveaus aanwezig waren. Een eerste, hoogst gelegen en dus (stratigrafisch) jongste niveau, *Vloerniveau 1*, was opgebouwd uit rode plavuizen van 14x14x2,5cm. Deze was nog aanwezig in Kamer B, D, C en E. Een dieperliggend *vloerniveau 2* werd aangetroffen in Kamer A, D en E. Hier hadden de gebruikte rode plavuizen afmetingen van 21x21x2,5cm. In sommige kamers, zoals D en E, werden beide vloerniveaus aangetroffen, al dan niet fragmentarisch bewaard. In andere kamers ontbrak één van de twee vloerniveaus. Daar waar dit oudste vloerniveau niet werd aangetroffen, was dit naar alle waarschijnlijkheid weggehaald bij de aanleg van het jongere vloerniveau of door nog meer recente werkzaamheden. In kamer C zou het echter ook kunnen zijn dat het oudste vloerniveau 2 nog aanwezig was, maar dan op een dieper, niet bedreigd, niveau.

Bovenstaand beeld kan als de algemene stratigrafie van de vloeren binnen het ganse pand worden opgegeven. Dit was trouwens het beeld dat na het uitgevoerde vooronderzoek van RAAP naar voren kwam. Het oudste nu aangetroffen vloerniveau 2 (S1001-4001) komt overeen met S6 van dat vooronderzoek, de hoger geleggen en jongere vloerniveau 1 (S2001-3001-4002) is gelijk te stellen aan S5 van dat proefputtenonderzoek.

Over een mogelijke dateringen van de aangetroffen vloerniveaus is het moeilijk concrete uitspraken te doen. Het is aanneembaar dat het oudste vloerniveau 2, dat behoorlijk verweerd bleek, de originele vloer van het pand is en dus vermoedelijk bij het originele 17de-eeuwse huis, '*maison du Jardinier*', hoorde. Echter is het ook niet uit te sluiten of er nog oudere vloerpakketten werden wegegraven bij de aanleg van deze vloer. Over de bovenliggende en jongere vloer kan wat datering betreft niet veel worden aangehaald. Deze kan tussen de 18de en begin 20ste eeuw worden gedateerd. Er werden echter geen dateerbare vondsten aangetroffen in de tussenliggende stabilisatiepakketten om hier uitsluitel over te bieden.

Op een drietal plaatsen werd aanvullend en klein bodemprofiel gedocumenteerd waarin kon worden aangetoond dat minstens tot 30cm onder de diepste vloer geen ouder vloerniveaus of lemen leeflagen werden aangetroffen. Verder werden nog enkele resten van bakstenen funderingen van tussenmuren, een haardfundering, een natuurstenen dorpel en ophogingspakketten aangetroffen.

De verwachtingen die werden opgesteld na het vooronderzoek van RAAP bleken grotendeels te kloppen. Zo werden inderdaad twee vloerniveaus aangetroffen, echter bleken de hoogtes waarop deze werden aangetroffen licht te fluctueren. De verwachting na het vooronderzoek was de aanwezigheid van een *vloerniveau 1* op ca. 7,19m TAW en een dieper gelegen *vloerniveau 2* op ongeveer 7,13m TAW. Onderstaande tabel geeft de TAW-waarden van de verschillende vloerniveaus per kamer weer.

	Vloerniveau 1	Vloerniveau 2
Kamer A	/	7,13 – 7,19m TAW
Kamer B	7,19 - 7,25m TAW	/
Kamer C	7,17 – 7,22m TAW	?

Kamer D	7,30 m TAW	7,08 – 7,12m TAW
Kamer E	7,13 - 7,20m TAW	7,15m TAW

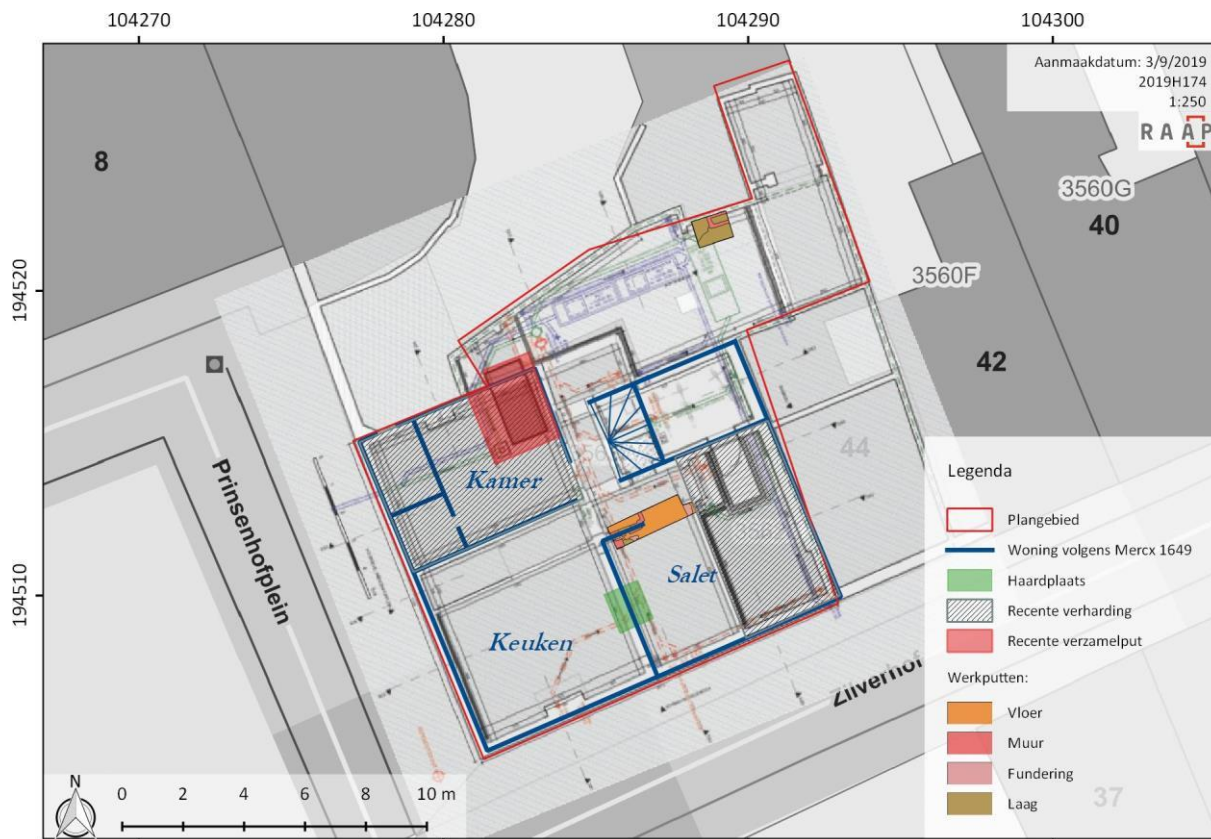
De verwachting dat in Kamer C en D, onder de recente vloeren, de oudere vloerniveaus deels verstoord zouden zijn, bleek ook juist te zijn, echter in beperkte mate. Er werden toch nog verschillende vloerfragmenten en een stukje muurfunderingen aangetroffen in deze ruimte. Zo kan de muurfundering S3002 naar alle waarschijnlijkheid worden gekoppeld aan het plan van Mercx uit 1649 (Figuur 12 en Figuur 13) en houdt dit verband met de inrichting van de woning van de hovenier. Zo is muur S3002 één op één te koppelen met de muur die aangegeven staat op dat plan. Ook de doorgang/deuropening die zichtbaar is op het plan werd tijdens het veldwerk opgemeten. Daarnaast komt de funderingsmuur tussen kamer A en B ook duidelijk voor op de historische prent.

Naar aanleiding van het onderzoek van RAAP werd eveneens een locatie van twee vermoedelijk haardplaatsen aangeduid (Figuur 13). Dit kon tijdens de opgraving worden getoetst, waarbij de verwachtingen werden ingelost. Zowel binnen Kamer A als B werd een haardplaats aangetroffen. In Kamer A was dit slechts in de vorm van één overgebleven schouwfundering, S1004. In Kamer B werd in vloerniveau 1 een rechthoekige zone als haardplaats (S2002) opgemeten die ingewerkt was in het vloerniveau. Verder werden geen schouwvallen of -funderingen gedocumenteerd.

Figuur 12: Detail uit het Plan van Mercx uit 1649.⁵

⁵ STOOPS 2016

Figuur 13: Synthesekaart na het vooronderzoek van RAAP, met aanduiding sporen en werkputten, gekende verstoringen, muren volgens plattegrond van Mercx uit 1649 en verwachte locatie haardplaats.⁶

2.3 Beantwoorden onderzoeksvragen.

De vooropgestelde verwachtingen uit de Nota (ID12718) werden grotendeels ingelost. De aanwezigheid van de minstens twee oudere vloerniveaus werd aangetoond. Oudere diepere (lemen) niveaus werden echter niet aangetroffen. De aanwezigheid van de verwachte haardfunderingen werd ook deels aangetoond. Ook de deelstructuur in Kamer C, zoals verwacht, werd fragmentair aangetroffen. Verder kwamen weinig tot geen andere relevante structuren aan het licht. De eerder beperkte ontgravingsdieptes lieten het niet toe om verregaande conclusies te trekken of antwoord te bieden op enkele van de opgestelde onderzoeksvragen i.v.m. status van de bewoners.

**In hoeverre is (zijn) het (de) oude vloerniveau(s) binnen de bewoning bewaard gebleven? Zijn er verschillen per ruimte waarneembaar? Zo ja, welke?*

Binnen de bewoning werden twee oudere vloerniveaus aangetroffen, zoals verwacht na het vooronderzoek. In bepaalde kamers werden beide niveaus gedocumenteerd, in sommige kamers slechts één van de twee, soms enkel de oudste, soms enkel de jongste. De afwezigheid van één van de vloeren is te verklaren door recentere graafwerkzaamheden, de beperkte ontgravingsdiepte of het feit dat bij de aanleg van de jongere vloer, de oudere werd verwijderd.

**Wat is de (relatieve of absolute) datering van het (de) oude vloerniveau(s)?*

⁶ CLAUS 2019

Op basis van het veldwerk was het niet mogelijk een absolute datering te geven aan de vloeren. Naar alle waarschijnlijkheid is het oudste vloerniveau 2 te koppelen aan het pand zoals weergegeven op het Plan van Mercx (Figuur 12) en is dit in de 17de eeuw te dateren. De jongere vloer kent een brede datering tussen de 18de en 20ste eeuw.

**Wat is de interpretatie van eventueel waargenomen muurresten (interne verdeling, haardwangen,...)?*

Tussen kamer A en B werd een funderingsmuur opgetekend, S1003, die ook staat weergegeven op het plan van Mercx en geïnterpreteerd wordt als een tussenmuur. Tegen deze muur werden langs weerszijden sporen van een haardplaats aangetroffen.

**Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van eventueel ander aangetroffen archeologische resten?*

Los van de reeds beschreven vloeren en muurresten, werden geen andere relevante archeologische resten aangetroffen.

**Is er aan de hand van sporen, structuren en/of vondsten een functionele indeling merkbaar binnen de woning? Zo ja, welke?*

Een functionele indeling binnen de woning is enkel op basis van de uitgevoerde opgraving, met een beperkte ontgravingsdiepte, niet mogelijk. Op basis van de reeds gekende historische plannen in combinatie met de veldgegevens kan worden gesteld dat Kamer A en B vermoedelijk de leefruimte en of keuken van het pand betroffen. Wat de overige kamers betreft, kan hier geen uitspraak worden gedaan.

**Is er een evolutie merkbaar in de functionele indeling van de verschillende ruimtes? Wijken deze functies af van deze aangegeven op het plan van Mercx uit 1649?*

Er is op basis van de uitgevoerde opgraving geen evolutie in de functionele indeling aan te tonen.

**Wat kan uit de aangetroffen vondsten en sporen afgeleid worden met betrekking tot de socio-economische status van de bewoners van het huis van de Hovenier?*

Op basis van de opgraving, waarbij slechts een geringe uitgraving werd uitgevoerd en zodus slechts een handvol structuren werd aangetroffen, is het niet mogelijk een uitspraak te doen over de socio-economische status van de bewoners van het huis van de hovenier. Bovendien werd slechts één vondst gedaan: een fragment grijsbakkend aardewerk dat in de late middeleeuwen wordt gedateerd en dit enkel vermoedelijk.

3 Vondstmateriaal

Tijdens de opgraving werd slechts één archeologische vondst gedaan. Bij de uitgraving van de vloerpakketten in Kamer A werd in de vulling van de ophogingslaag S1002 een wandfragment grijsbakkend aardewerk aangetroffen. Deze kent een brede datering in de late middeleeuwen. Vermoedelijk is deze vondst in de ophogingslagen onder de vloeren vermengd geraakt bij de aanvoer van deze grond. Veel dateringsinformatie kan hier niet uit worden gegenereerd, enkel een *terminus post quem* voor de vloer S1001.

Er werden verder geen kwetsbare vondsten gedaan die conservatie nodig hadden. Ook werden geen stalen genomen voor verder natuurwetenschappelijk onderzoek. Er dienden zich namelijk geen contexten aan die in aanmerking kwamen voor dergelijke monsternamen.

4 Maatregelen behoud *in situ*

De vloerpakketten in de verschillende kamers werden niet dieper afgegraven dan noodzakelijk. Er bevinden zich vast en zeker nog relevante archeologische sporen en structuren in de ondergrond, maar deze werden door de renovatiewerken niet verder bedreigd. De afgegraven niveaus werden eerst afgedekt met een plastic folie alvorens beton werd gestort. Alle aanwezige dieperliggende archeologie wordt op deze manier *in situ* behouden en beschermd.

5 Samenvatting

Naar aanleiding van de omgevingsvergunningsaanvraag voor stedenbouwkundige handelingen binnen een pand aan het Prinsenhofplein 6 / Zilverhof 46 te Gent, werd een archeologisch traject opgestart dat uiteindelijk uitmondde in een kleinschalige opgraving. Om de renovatie mogelijk te maken dienden de aanwezige vloerpakketten verwijderd te worden tot een gewenste diepte. Vooronderzoek had aangetoond dat onder de huidige niveaus wel degelijk oudere sporen aanwezig waren. Om die reden diende een archeologische opgraving zich op.

Bij het uitgraven van de verschillende ruimtes of Kamers binnen het pand kwamen twee oudere vloerniveaus aan het licht. Vloerniveau 1 was stratigrafisch als jongste te definiëren en was opgebouwd uit rode plavuizen met zijdes van 14cm. Dit vloerniveau bevond zich bovenop een ouder vloerniveau 2, ook een vloer van rode plavuizen, deze keer met zijdes van 21cm lang. Tussen beide vloerniveaus bevond zich een puinig zandpakket met een variërende dikte. Niet in elke kamer werden beide vloerniveaus aangetroffen. In sommige gevallen was het diepste niveau ooit verwijderd, of was de beoogde ontgravingsdiepte te gering om dit niveau eventueel te raken.

Naast de vloeren werden nog een handvol andere archeologische sporen aangetroffen: enkele funderingsmuren en een tweetal hardplaatsen. Los van één enkele laatmiddeleeuwse scherf werden bovendien geen vondsten gedaan.

Omwille van de beperkte ingrepen is het uiterst moeilijk de opgravingsresultaten in een breder perspectief te plaatsen. Het was daarbij ook niet mogelijk uitspraken te doen over de status van de eventuele bewoners van het pand, de tuinman bijvoorbeeld.

Na afronding van het veldwerk werden de nog aanwezige en niet bedreigde restanten afgedekt en *in situ* bewaard.

6 Lijsten en bijlagen

6.1 Figurenlijst

Figuur 1: overzicht binnen Kamer A, links in beeld de muur- en schouwfundering, S1003 en S1004, centraal en rechts vloer S1001. Foto richting noorden.	8
Figuur 2: Detail van vloer S1001 in Kamer A.	10
Figuur 3: Fundering S1003 en schouwfundering S1004. Foto richting westen.	10
Figuur 4: Profiel onder S1001 in Kamer A. Foto richting oosten.	11
Figuur 5: Overzicht van de vloer, S2001, in Kamer B. Foto richting noordoosten.	12
Figuur 6: Detail van de haardvloer S2002.	13
Figuur 7: Profielpuut 2 binnen Kamer B.	13
Figuur 8: Overzicht in Kamer C met in de linkerbovenhoek vloer S3001 en fundering S3002. Foto richting westen.	15
Figuur 9: Vloer S3001 en fundering S3002 in Kamer C. Rechtsonder in de fundering is de doorgang zichtbaar). Foto richting westen.	16
Figuur 10: overzicht van het oudste vloerniveau in Kamer D, S4001. Foto richting zuiden.	17
Figuur 11: De twee opeenliggende vloerniveaus in Kamer E.	18
Figuur 12: Detail uit het Plan van Mercx uit 1649.	21
Figuur 13: Synthesekaart na het vooronderzoek van RAAP, met aanduiding sporen en werkputten, gekende verstoringen, muren volgens plattegrond van Mercx uit 1649 en verwachte locatie haardplaats.	22

6.2 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 29/11/2019)	1
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 29/11/2019).	2
Plan 3: Overzichtsplan met aanduiding van de verschillende Kamers binnen het pand (digitaal; 1:1; 29/11/2019).	7
Plan 4: Opmetingsplan met de aangetroffen sporen en structuren (digitaal; 1:1; 29/11/2019).	9
Plan 5: Opgemeten hoogtes in TAW (digitaal; 1:1; 29/11/2019).	19

6.3 Bijlagen

- 6.3.1 Sporenlijst
- 6.3.2 Vondstenlijst
- 6.3.3 Fotolijst
- 6.3.4 Dagrappporten

7 Bibliografie

AGIV, 2019a. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Grootschalig Referentiebestand (GRB).

AGIV, 2019b. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.

BOT, B., 2019. *Archeologienota, Gent Prinsenhofplein 6 / Zilverhof 44*, Gent.

CLAUS, A., 2019. *Nota – Archeologisch Vooronderzoek- Prinsenhofplein 6 / Zilverhof 44A te Gent; Rapport 393.*, Eke.

STOOPS, G., 2016. *Prinsenhofplein 7 en de plattegrond van het Hof ten Walle (1649) van de hand van P. Mercx, onuitgegeven document.*, Gent.